

SOSYO-KÜLTÜREL BİR FENOMEN OLARAK KIZ KAÇIRMA OLGUSU: SULUSARAY (TOKAT) ÖRNEĞİ

*Mahmut Delen**

Özet

Türkiye’de “kız kaçırma” olarak isimlendirilen olgu, Türk Ceza Kanunu’na göre zorla kaçırma olarak anlaşılan fiilin dışında çeşitli kültürel ve iktisadi sebeplerle de gerçekleşebilmektedir. Bu sebeplerin başında, evlenmek isteyen reşit durumdaki gençlerin ebeveynlerinin planlanan evliliğe karşı çıkması durumunda aile rızası dışında yaptığı evliliklerin kaçma/kaçırma olarak adlandırılması gelmektedir. Bunun dışında yetişkin kişilerin ailelerin rızası olmadan kendi iradeleri ile yaptıkları sosyal eşitsizlik ve ekonomik sebeplere dayanan kısıtlılıklar gibi etkenlerle yaptığı evlilikler de kız kaçırma olarak değerlendirilebilmektedir. Özellikle kırsal alanlarda geçen yüzyıllarda sık biçimde görülen kız kaçırma, XXI.yüzyılda azalmış olmakla birlikte nadiren de olsa görülebilmektedir. Bu azalmanın altında, cinsiyet ayrımcılığına ilişkin toplumda oluşan farkındalık ile şehirleşmeyle birlikte gelişen insan hakları ve hürriyetlerine dair bilincin etkili olduğu düşünülebilir. Araştırmada gençlerin evlilik çağına geldiklerinde karşılaştıkları kültürel ve toplumsal zorlukları aşma konusunda yaşadıkları sorunlar bağlamında kız kaçırma olgusu ele alınmıştır. Bu amaçla Tokat’ın Sulusaray ilçesi örneklem olarak seçilmiş; gençlik çağına gönül rızasıyla kaçarak evlenen çiftlerle derinlemesine görüşme yöntemiyle yapılan mülakatlar marifetiyle çeşitli tespitlerde bulunularak öneriler getirilmeye çalışılmıştır. İlçede kaynak kişi olmayı kabul eden 5 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yapılan görüşmelere göre kız kaçırma olgusunun çiftlere ve akrabalara yansımaları, ekonomik boyutu, kız kaçırma öncesi yapılan hazırlıklar, sonrasında oluşan olaylar, üst aile ile barışılması/küslüğün devam etmesi, arabuluculuk rolü, çocukların durumu gibi başlıklarla incelemeler yapılmış ve bunlara dair kültürel izler takip edilmeye çalışılmıştır. Yapılan incelemeler, günümüzde yaşayan gençlerin hangi sorunlar sebebi ile evlilik öncesinde aile rızasını almakta zorlandığı ile ilgili çeşitli verilerin ortaya çıkmasını sağlamış; ayrıca kız kaçırma olgusuna bakışta son dönemde yaşanan farklılaşmalara da ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Töre, Evlilik, Düğün, Kız Kaçırma.

THE PHENOMENON OF GIRL ABDUCTION AS A SOCIO-CULTURAL PHENOMENON: THE CASE OF SULUSARAY (TOKAT)

Abstract

The phenomenon known as “bride kidnapping” in Turkey can occur for various cultural and economic reasons, in addition to being defined as abduction by force under the Turkish Penal Code. The primary reason for this is that

* Dr.Öğr.Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, mahmut.delen@gop.edu.tr, 0000-0002-7332-6971

Gönderim tarihi: 03/12/2025 Kabul tarihi: 26/12/2025

Çalışma, Hacettepe Üniversitesi tarafından 16-17 Ekim 2025 tarihinde düzenlenen TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ARAŞTIRMALARINDA YENİ YAKLAŞIMLAR, 2025 GENÇLİK adlı sempozyumda sunulan özet bildirden türetilmiştir.

when parents of young adults who wish to marry oppose the planned marriage, marriages conducted without parental consent are referred to as elopement/abduction. In addition, marriages entered into by adults without the consent of their families, based on factors such as social inequality and economic constraints, may also be considered bride kidnapping. Kidnapping, which was common in rural areas in past centuries, has declined in the 21st century but can still be seen occasionally. This decline can be attributed to the growing awareness of gender discrimination in society and the development of human rights and freedoms consciousness alongside urbanization. The study examines the phenomenon of bride kidnapping in the context of the problems young people face in overcoming cultural and economic difficulties when they reach marriageable age. For this purpose, the district of Sulusaray in Tokat was selected as a sample; various findings were made and recommendations were attempted through in-depth interviews conducted with couples who married by eloping with mutual consent during their youth. According to interviews conducted with 5 people who agreed to be interviewed using a semi-structured interview form, the phenomenon of elopement was examined in terms of its reflection on couples and relatives, its economic dimension, the preparations made before elopement, the events that occurred afterwards, reconciliation/continuation of estrangement with the upper family, the role of mediation, and the situation of the children. Attempts were made to trace cultural traces related to these issues. The investigations revealed various data on the reasons why young people today find it difficult to obtain family consent before marriage. Furthermore, attempts were made to shed light on recent changes in attitudes towards the phenomenon of bride kidnapping.

Key Words: Culture, Custom, Marriage, Wedding, Girl Abduction.

Giriş

Evlilik, toplumların kültürel sürekliliğini sağlayan, ailenin dinamiğini kuran ve temel yapıtaşını oluşturan bir kurumdur. Türk kültürü içerisinde evlilik çok yönlü olarak karşımıza çıkmakta ve yalnızca iki bireyin bir araya gelerek oluşturduğu kurumun ötesinde aileler arası birliği de sağlamaktadır. Bu yönüyle aile kurumu, ekonomik iş birlikleri kurulması ve törenin yeniden üretimi açısından son derece önemlidir. Türk gelenekleri adı altında gerçekleşen tüm evliliklerde ailenin onayı ve rızası alınması da önem taşımaktadır. Ancak ekonomik dengesizlikler, statü farkları, ailelerin beklentileri gibi sebeplerle evlilik süreci zorlaşmakta ve bireyler farklı yollara başvurmaktadır.

Türk kültüründe ev ve evlilik, ayrıcalıklı bir yere sahip olup bireylere itibar kazandırmakta; hayatın farklı safhaları da aile kurumu ile birlikte güçlenerek varlığını sürdürmektedir (Kalafat, 2010, s. 290). Bu bağlamda evlilik, bireysel değişimlerin ötesinde sosyal yapının sürekliliğini sağlayan temel kurumlardan birisi olarak değerlendirilebilir. Her toplumda kendine has gelenek ve göreneklerle gerçekleştirilen evlilikler, her zaman toplumsal kabullerle gerçekleşmemekte, bazen de egemenliğe karşı çıkarak aile büyükleri tarafından benimsenmeyen biçimde yapılabilmektedir. Bunun örneği olarak kız kaçırma denilen usul ile karşılaşılabilir.

Kız kaçırma, bireylere olan etkilerinin yanı sıra toplumsal ve kültürel boyutları da olan bir uygulamadır. Bu şekilde yapılan evlilik, Türk kültüründe aile onuruna zarar veren ve kızın toplumsal rolünü zedeleyen bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Kız kaçırma, cinsiyet rolleri üzerinde belirginleşmekte ve ataerkil yapıyı ön plana çıkarmaktadır.

Cinsiyet rollerinden çok ekonomik ve sosyal boyutlarıyla dikkat çeken kız kaçırma, başlık parası, düğün masrafları gibi ekonomik sebeplerle yapılmaktadır. Ekonomik sebeplerin dışında aileler arasındaki husumetler, sosyal statü farkları, mezhep ve etnik kökenlerden doğan önyargılardan dolayı evlenemeyen gençlerin mecburi olarak başvurduğu bir pratik olarak da bilinen kız kaçırma, bireysel ve toplumsal düzeyde travmatik süreçler doğurabilmektedir.

Araştırma Yöntemi

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 29.05.2025 tarihinde yaptığı 8 numaralı oturumda 01-121 karar numarası ile etik açıdan uygunluk onayı alınan araştırmada nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuş olup Tokat'ın Sulusaray ilçesinde kaçırarak evlenen çiftlere ve ailelerine ulaşılarak görüşmeler yapılmıştır. Kaynak kişilerle yarı yapılandırılmış formlarla gerçekleştirilen yüz yüze mülakatlar vasıtası ile töre dışı evlenmenin gençlere ve diğer aile fertlerine olan etkileri irdelenmiştir. Kaynak kişilerden KK-2 ve KK-4 kız kaçırma kişiler olarak

seçilmişken KK-3 kaçarak evlenen bir kadındır. KK-1 ve KK-5, kaçarak evlilik yapmış ailelerde doğmuş ve günümüzde yetişkinlik dönemine ulaşmış kişilerdir. 05.09.2025 tarihinde ilçe merkezinde gerçekleştirilen görüşmelerin ardından elde edilen veriler kültürel bağlamda analize tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamında yapılan derlemelerdeki mihmandarlığı için Sayın Hüseyin Atındı'ya teşekkürü borç bilirim.

Bulgular

Türklerde Kız Kaçırma Olgusu Dışındaki Rızalık Dışı Evlilikler

Türk kültürü içerisinde evlilikler, çoğu zaman çiftlerin ve ailerin rızası ile gerçekleşmektedir. Ancak ekonomik, sosyal ya da kültürel sebeplerden ötürü rıza dışı evlilikler söz konusu olabilmektedir. Bu tür evlilikler, geleneksel uygulamalar çerçevesinde değerlendirilerek farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır. Rıza dışı evlilikler bağlamında iki temel türden söz edilebilir: Bunlardan ilki, evlenecek bireylerin kendi rızalığının bulunmaması; ikincisi ise aile ya da çevrenin evliliğe onay vermemesidir. Özellikle çiftlerin rızası dışında gerçekleşen evlilikler ve bu evliliklere giden süreçlerin kız kaçırma hadisesine zemin hazırladığı söylenebilir. Evlenecek çiftler bakımından rıza dışı evlilikler ise *akraba evliliği, görücü usulü, kız kaçırma, beşik kertmesi, taygeldi, oturakalma, değişik/berder/bedel, levirat* ve *sororat* olarak sıralanabilir.

İslamiyet'ten önceki Türk toplumlarında *exogami*, yani dıştan evlilikler son derece yaygındır. Türkler bu evlilikle beraber olası salgın, saldırı ve doğal etkenlerden gelebilecek sıkıntılarla mücadele etmek adına dış evliliği tercih etmektedir (Öğüt Eker, 1998, s. 17-18). Ayrıca bu, oluşabilecek biyolojik rahatsızlıkları önlemek adına alınan bir tedbirdir. Sonraki dönemlerde çeşitli etkenlerle dış evlilikler dışında iç evlilikler yani *akraba evlilikleri* yaygınlaşmaya başlamıştır. Zamanla değişen ve dönüşen akraba evliliği, "*Paralel kuzen evliliği (Aynı cinsten kardeşlerinin çocuklarının evliliği. Amcaoğlu, amcakızı, ya da teyzeoğluyla teyzekızı arasındaki evlilik) ve çapraz kuzen evliliği (aynı cinsten kardeşlerin çocuklarının evliliği. Dayıoğlu ve halakızı ya da dayıkızı arasındaki evlilik) biçiminde görülmektedir*" (Altun, 2004, s. 230). Akraba evlilikleri, genellikle akraba olan ailelerin birbirlerini tanınması ve dışarıdan gelecek gelin veya damadın karakterlerini bilmemekten kaynaklanan endişeden ileri gelmektedir (Doğaner, 2006, s. 114). Bazen ise miras ile ilgili meselelerin belirleyici bir faktör olduğu söylenebilir. *Görücü usulü evlilikte* de beşik kertme geleneğinde olduğu gibi evlenecek bireylerin geleceğini şekillendirme açısından ailelerin etkin olduğu görülmektedir (Çelik, 2022, s. 30). *Beşik kertmesinde* birbirlerini seven akrabaların, yakınların bebekleri beşikteyken beşiklerine işaret yani kertme vurarak ileride evleneceklerine dair nişan gerçekleştirmesi vardır (Sezen, 2005, s. 188). Bir aileyle hısımlık bağı kurmak veya ekonomik ilişkileri pekiştirmek amacıyla gerçekleştirilen beşik kertmesi geleneğinde çocuklar henüz bebekten nişanlanır; ergin yaşa geldiklerinde ise birbirleriyle evlendirilmeleri öngörülür (Örnek, 2018, s. 258). Henüz konuşmayı bile bilmeyen erkek ve kızın rızası olmadan nişanlanmasına *beşik kertmesi* denilmekte iken *Taygeldi evlilik* türünde erkek çocuğu olan adamın/kadının kız çocuğu olan adamla/kadınla evlenmesi görülmektedir (Balaman, 2002, s. 44). Bu evlilik çeşidi ülkemizde yaygın olarak görülmemektedir. *Taygeldi evlilikte* asıl amacın mal ve mülklerin miras yolu ile parçalanmasını önlemektir (Yasa, 1962, s. 315). *Oturakalma evlilik*, kız kaçırmanın aksine erkek kaçırma denilebilecek bir evlilik türüdür. Sık olmamakla beraber erkeğin kızı zorla ya da gönüllü olarak kaçırma durumu da görülürken asıl biçimi kızın bohçasını alarak erkeğin evine gidip oturmasıdır (Örnek, 2018, s. 257). *Değişik/Berder/Bedel evliliğinde* bir erkek, bir kız iki kardeşin karşı taraftaki diğer bir erkek bir kız kardeşle evlenmesi durumudur. Çıkar ilişkilerini gözetmek adına tarım ve hayvancılıkla uğraşan ekonomik kültürlerde başlık olgusu bu şekilde aşılmaktadır (Balaman, 2002, s. 43). Bu tür evlilikte bireyselleşme süreci tamamen ortadan kalkarak kadın-erkek cinsiyetleri üzerinde toplumun dayattığı kurallar, töreler devreye girmektedir (Akyüz, 2018, s. 31). Gelin ve damadın istekleri ve arzuları görmezden gelinmektedir. *Levirat*, kayınla evlenme olarak bilinen bir evlilik çeşididir. Kocasını ölen kadının, kocasının geride kalan erkek yakınlarından biriyle evlendirilmesi geleneğidir. Bu yakın kişi, genellikle ölen kocanın küçük erkek kardeşi olmakla birlikte onun ağabeyi, başka kadından doğmuş oğlu ya da ölen kocasının yeğeni olabilmektedir (Çelik, 2022, s. 3). *Levirat* geleneğinde kadının rızası olup erkeğin gönülsüz davrandığı görülmektedir. Kocasını ölen kadının ikinci plana atılmasından

dolayı çocuklarından ayrılmamak için kayınlarıyla evlenmek durumunda kalmaları ve geleneksel kültürde baba evine dönmenin getirdiği utanç, kadını rıza vermeye mecbur bırakmaktadır (Çelik, 2022, s. 72-170). *Sororat*, baldızla evlenme olarak ifade edilen bir evlilik türüdür. Bu evlilikte bir erkeğin karısının ölümünün ardından onun kız kardeşlerinden biriyle evlendirilmesi geleneği görülmektedir (Emiroğlu ve Suavi, 2003, 739). Eşi ölen dul erkeğin çocuklarına en iyi teyzesinin bakacağı düşünüldüğünden tercih edilen bir evlilik çeşididir (Balaman, 2002, s. 50).

Söz konusu evlilik gelenekleri ne kadının ne de erkeğin özgür iradesine dayalı olmayıp genelde bireylerin rızası alınmadan gerçekleştirilmektedir. Karar süreci daha çok ailelerin çıkarları, toplumsal beklentiler ve kültürel normlar çerçevesinde şekillenmektedir. Kız kaçırma olgusunda ise diğer evliliklerin aksine kız ve erkek aktif roller üstlenmektedir. Bu, ailelerin onaylamadığı durumlara çare olarak başvurulan bir yöntemdir. “*Bir kızın ya da kadının istek ve onayı olmadan bekâr ya da bir dul erkek tarafından zorla ya da çeşitli hile yollarına başvurularak, kaldırılarak götürülmesi*” (Tezcan, 2003, s. 43) şeklinde tanımlansa da aksine kız kaçırma, son yüzyılda anlaşmalı kaçış anlamı kazanmıştır. Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulan kaynak kişilerden biri olan KK-1, kız kaçırma hususunda ekonomik sıkıntılar nedeniyle yaşanan gelişmelerden kaynaklı gözüke de çoğu zaman asıl maksadın gençlerin birbirlerine olan sevdası ile evlenip yuva kurmakta aceleci davranma duygusuna dayandığını ifade etmiştir. Ailelerinin bu konuda bireylere destek vermemesi durumunda çareyi birbirlerine kaçmakta bulduklarını savunmuştur.

Kız Kaçırma Olgusu

Türkiye’de kız kaçırma, evrensel olarak bilinen kız kaçırma mefhumundan farklı şekilde ele alınmaktadır. Kavramın birinci anlamı olan zorla kaçırma biçiminde gerçekleşen ve suç teşkil eden hadisenin dışında araştırmanın konusu edilen kız kaçırma olgusu, aile rızası dışında gerçekleşen; ancak yetişkin bireylerin rızası ile oluşan kız kaçırma olarak adlandırılan hadisedir.

Boratav, kız kaçırma pratiğini; erkeğin, kızla anlaşarak arkadaşlarının yardımıyla ya da kendi imkânlarıyla, düğünsüz ve derneksiz biçimde, töreyi çiğneyerek karı koca olmaları şeklinde tanımlamıştır (1984, s. 169). Kız kaçırma, gönüllü bir durum olduğu kadar gönülsüz de olabilmekte ancak sonu mutlaka evlilik ile sonuçlanmaktadır (Tezcan, 2003, s. 38). Zorla kız kaçırma durumunda erkek, çoğunlukla arkadaşlarından yardım alarak bu eylemi gerçekleştirmektedir (Ün, 2020, s. 26). Halk arasında kız kaçırma, genellikle zorlama olarak yapıldığı düşünülen bir pratiktir (Tezcan, 2003, s. 3). Geleneksel kültürde çok da hoş karşılanmayan bu durum, töreler gereği kaçan kişilerin toplum tarafından ayıplanması ve dışlanmasıyla sonuçlanmaktadır. Töreye karşı çıkan bu evlilik türünde iki farklı köy, kabile, klan ya da aile, birbirleriyle düşman olabilmektedir (Yeşil, 2014, s. 160). Kızın onurunu hiçe sayan bu geleneğe kız ailesi tarafından dışlanmanın yanı sıra erkeğin ailesi tarafından da hor görülmektedir. Kaçarak evlenen kızlar çoğunlukla ailesi tarafından kabul edilmemektedir (Sezen, 2005, s. 187). Kız kaçırma eyleminin ardından kız tarafının erkek tarafından şikâyetçi olduğu da görülmektedir. Aile büyükleri bir araya gelerek bu durumu sakinleştirmeye çalışmaktadırlar (Güven, 2016, s. 203).

Son yüzyılda ise kız kaçırma, ailelerin onayı alınmadan gençlerin evlenmek üzere başvurduğu bir uygulama olarak tarif edilebilir. Geçmişten günümüze varlığını sürdürerek devam eden bu geleneğe toplumsal ve ekonomik faktörler rol oynamaktadır. Özellikle kırsal kesimlerde günümüzde de yaygın olarak varlığını sürdüren kız kaçırma, toplumsal normlar ve töre açısından tartışmalı nitelik taşıyan bir pratiktir. Göçebe Türklerde kız kaçırma, genellikle güç ve asillik göstergesi olarak kabul edilmekte ve kız kaçırılan erkek, yiğitliğiyle anılmaktadır (Tezcan, 2003, s. 2).

KK-2’ye göre kızın başkasına zorla verilmeye çalışılması, en fazla kız kaçırma sebeplerinden birini oluşturmaktadır. Kaynak kişiye, bireyin rızası dışında gelin edilmesinin altında yatan sebep sorulduğunda, büyüklerin kendilerine özgü isteklerinin bulunduğu şu şekilde ifade edilmiştir: “*Çeşitli sebepler oluyor. Benim ailem de beni istemeyen aileden kız almayacağını söyledi. Bu yüzden başkasına verdiler onu. Kaynım da bizi destekledi, biz de kaçtık. Benim kaçırduğım sene, 15 gün içinde 30 kız kaçırılmıştır. Yaygındı o zamanlar bu iş*”. KK-4 ise ailelerin akrabalık bağı kurmak için rıza dışı evlilikte

ısrarcı olabildiğini kaydetmiştir. KK-5, ekonomik sebeplerin ve damadı ya da ailesini sevmemenin kız verilmemesinde etkili olduğunu savunarak eski zamanlarda büyükler arasında bir sorun olduğunda, ufak meselelerden bile kin tutulduğunu ifade etmiştir.

Başlık parası istenilmesi durumunda gerekli paranın temin edilememesi, kız kaçırma hususunu artırmaktadır (Sezen, 2005, s. 187). KK-1, bu konuya farklı bir bakış açısı getirmiştir. Kendi bölgesini merkeze alarak yorumlarını yapan kaynak kişi, ilçesinde geçmişten bugüne kadar kız kaçırmanın çok sık gerçekleştiğini beyan etmiş, komşu köy kasaba ve kentlerde bu özelliklerinin dilden dile yayıldığını zikretmiştir. Kız kaçırma fiilinin örf ve âdet gibi olduğunu, kimilerinin birbirlerini sevdiği için aileleri tarafından istenmeme, ekonomik zorluklar, kalıplaşmış dar düşünceler, kuru inatlar, kıskançlıklar veya da o yöredeki egemenlerin benlik duygusu sebebiyle bunun bazen bir zaruret haline gelebildiğini öne süren kaynak kişi, şunları demiştir:

“Bizim toplumumuzda kız kaçırma inat uğruna ya da farklı bir amaç doğrultusunda gerçekleşmez. Kız ve erkek birbirlerini severler bir ömür karşılıklı iyi günde kötü günde sağlıkta ve hastalıkta birbirimizin yanında durup aile olup yuva kurmak için kaçarlar. Evlenmelerine engel çıktığında böyle bir yola başvurular. Hiçbir engel onları bu yoldan alıkoyamaz”.

KK-2, literatürden derlenen verilerin doğrulaması niteliğinde kendi tecrübesini aktarmıştır. Buna göre askerdeyken günümüzde hâlen evli olduğu kişiyi gördüğünü, birbirlerini sevdiklerini ancak sevdiği kızın başkasına verilmek istenmesi üzerine askerden gelir gelmez kız kaçırma olayına mecbur kaldığını ifade etmiştir.

Kız kaçırma ile ilgili görüşlerine başvurulan kaynak kişiler, konunun esası ile ilgili ek olarak şunları söylemiştir:

KK-2: *“Herkes sevdiğini alsın. Sevgilerinin arkalarında dursunlar”.*

KK-3: *“Eskisi gibi değil şimdiki gençler, çabuk usanıyor. Yapmasınlar artık. Herkes zaten sevdiğine veriliyor bu zamanda”.*

KK-4: *“İstiyorsa iki taraf da mecburen kaçırlır. Yapacak bir şey yok”.*

KK-5: *“Seviyorlarsa sevgilerinin arkasında dursunlar, birbirlerine inanıyorlarsa kaçsınlar. Bir kuaför, bir düğün bugün kaç para? Zor işler bunlar. Bir de kaçarak gidenler, kolay kolay boşanamaz. Mutlu olmaya çalışır. Sebat eder, emeği öğrenir. Benim hanım iş güc bilmezdi, her şeyi evde en güzel şekilde öğrendi; emek verdi, hane olmayı öğrendi”.*

Kız Kaçırma Öncesi, Sırası ve Sonrası

Araştırma kapsamında kaynak kişilere kız kaçırma hadisesinden önce yapılan hazırlıklar, kaçırma anı ve sonrası ile ilgili çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu soruya cevap verirken KK-1, kız kaçırma sürecine mülakatın ilk kısımlarında ifade ettiği gibi bir kültür olarak baktığını tekrarlamış ve şunları ifade etmiştir:

“Kız kaçırmanın da başka yapılan işler gibi zorlukları tabii ki vardır. Günümüzdeki gibi her şeye istediğin zaman ulaşamazsın, haberleşmek zordur. İki tarafın güvendiği ‘dazgir’ denilen birisiyle haber gönderirsin. Gidilir ya da evdeki odanın veya balkonun ışıkları açılıp kapatılır. Yahut cama taş atılır, kişinin kendine özgü ıslık çalması gibi birçok yol bulunabilir. Bizim yöremizde de köyün ya da mahallenin tüm ışıkları bir anda kesildiğinde ‘Aha yine birinin kızı kaçtı herhalde!’ derlerdi. ‘Herkes kızlarına sahip çıksın’ gibi laflar söylenirdi. Çünkü kız kaçırarak erkek tarafından biri gider, köyün meydanında bulunan elektrik trafosunun şalterlerinden elektrikleri bir müddet kapatırdı”.

KK-2, kız kaçırmadan önce hiç hazırlık yapmadan kaçırdığını, birkaç gün önce gün belirlediklerini, gelinin de bohça bile hazırlayamadan çıktığını dile getirirken KK-3, *“Ben, her eşyayı bıraktım, sonra annem gizlice arkamdan yolladı kızına kıyamayıp. ‘İyi ki de bizim dediğimizle evlenmedin’ dedi bunu (kocasını göstererek) sevdiği için”.* Kaynak kişilere kız kaçırma hazırlıkları ile ilgili sorular

yöneltilirken güvenliklerini sağlamak için bir tedbirleri olup olmadığı da sorulmuştur. Buna cevap olarak KK-5 “Çakı bile yoktu belimde. Önceden randevulaştık, gittim aldım.” demiştir.

Kız kaçırma günü ve anı ile ilgili kaynak kişilere yöneltilen sorulara KK-1, “Sözleştiğimiz an, 1983 yılının 5. Ayının 25’i idi. Yatsı vaktinde herkes camideyken kaçtık.” derken KK-2, “Üstümdeki o günkü kıyafetle çıktım gittim. Ani oldu, hazırlık yapamadım.” demiştir. KK-4, “Akşam hava kararınca gittim kaçırdım. Emanet araba aldım dayımdan. Çakmakla işaret verdim. Zaten bekliyordu. Gördü, çıkıp geldi.” şeklinde konuşmuştur. Söz konusu ifadelerden hareketle kız kaçırma hadiselerinde hızlı hareket etme ve gizlenme kaygıları ile ciddi bir hazırlık yapılmasına imkân bulunamadığı ve amaca matuf hareket edildiği, herhangi bir adet, gelenek gütmenin mümkün olmadığı ifade edilebilir. KK-2’nin ve KK-4’ün sırasıyla herhangi bir geleneğin olmayışı ile ilgili şu sözleri de buna dayanak sayılabilir:

- “Ben hiç adet duymadım. Bu zaten gizli tutulur, adet olmaz”.

- “Gelenek yok. Geleneğe zaman yok çünkü”.

Kız kaçırılmadan sonra ise herhangi bir geleneksel uygulamanın olmadığını ifade eden KK-1’in ardından KK-2, evin hemen “öz” gelini gibi karşılandığını söylemiş, kız kaçırılan ailenin çocuğu olarak yetişkinlik çağına gelmiş olan KK-3 ise anne babasının birlikte kaçmasının üzerine kız tarafında intikam düşüncesi oluştuğu, tabancayla babasının ardından dolaşanların olduğunu ama bu kötü düşüncelerin zamanla yok olduğunu dile getirmiştir.

KK-4, kız kaçırma hadisesinin ardından ortaya çıkan ilginç bir uygulamayı daha paylaşmıştır. Buna göre aileleri ile barıştırılma umudu taşıyan genç çiftler, bazen bu umudun kullanılması ile aldatılmaktadır. Kızla barışma bahanesi ile kızın alınıp baba evine kaçırılabilindiğini söyleyen kaynak kişi, bu durumda kızın artık tekrar kaçamayacağını ifade etmiştir.

Bu bahisten sonra söz, kız kaçırmanın ardından muhtemel oluşabilecek küskünlüğün giderilmesi meselesine getirilmiştir. Bu konuda KK-3, gelin geldikten sonra bir süre küslüğün devam ettiğini, sonrasında hatırlı bir büyüğün devreye girdiğini anlatmıştır: “O da bir anda oldu. Bahsettiğim aile büyüğünün fikri ile oldu. İçi razı olmamış böyle küslük durumuna. Önce ben barıştım. Beş yıl sonra da kocamı kabul ettiler”. Kız kaçırılan ailede dünyaya gelen kişi olan KK-4 ise çocukluğuna dair hatırlarında en katı şekilde karşı çıkan kişi olarak dayısını hatırlamakta ve dayısı varken eve giremediğini, o yokken ise gizlice gidip geniş aile ile hasret giderebildiğini söylemektedir. KK-5 ise şunlar ifade etmiştir:

“Aile büyükleri ya da komşular çok sefer gider gelirler. Kadınlarla genelde uzun süre küsülmez. Biz düğün yaptık, düğüne geldi kadınlar mesela. Çoğu kişi bir süre sonra barışır. Bazısı da çocuk olunca barışır”.

Kız Kaçırmaya Bağlı Oluşan Sorunlar

Kız kaçırmaya bağlı oluşan sorunlar, ilgili literatür üzerinden derlenmeye çalışılmıştır. Söz konusu derlemelerde literatürün kayda değer bir kısmında kız kaçırmanın büyük sorunlara yol açtığı beyan edilmiş; meselenin kültürel boyutu ya da kaçarak evlenen kişilerin olumlu beyanlarına yer verilmemiştir. Araştırma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerde, kaçarak evlilik yapan kişilerin literatürde yer alan bilgilerden farklı ve bunların uzağında kalan görüşler dile getirdikleri görülmüştür.

Alanyazında yer alan ifadelerin geneline göre kız kaçırmaya bağlı oluşan sorunların başında kaçarak evlenen çiftlerin toplum tarafından dışlanması gelmektedir. Kız kaçırma olgusu, gençler üzerinde psikolojik, sosyal ve kültürel pek çok etki bırakmaktadır. Özellikle kız için bu durum daha ciddi seyretmektedir. Gönüllü, gönülsüz ya da isteği dışında evliliğe sürüklenen kızın aile baskılarıyla, toplumun önyargılı tutumlarıyla yüz yüze kaldığı görülmektedir. Bu durum kişinin sosyal hayattan çekilmesine, insanlar arasında dışlanmasına, geri plana atılmasına ve çoğunlukla mutsuz evliliklere sebebiyet vermektedir. Kızlara yüklenen olumsuz anlamlar çoğunlukla erkek için tam tersi olmakta ve onu yüceltmektedir. Erkeğin gerçekleştirdiği bu eylem, toplum nezdinde onun cesareti ve yiğitliğiyle ön plana çıkmasını sağlamaktadır.

Ayrıca yine literatürde kız kaçırmaya bağlı asayiş problemleri ve oluşan sosyal sorunlar da geniş biçimde yer almıştır. Buna göre kız kaçırma hadiselerinde kaçma ya da zorla kaçırlmaya bağlı olarak kaçanın veya kaçırılanın öldürülmesi, aileler arasında yaşanan kaos gibi durumlar görülebilmektedir (Tezcan, 2003, s. 5). Kaçan kızların aileleri tarafından reddedilmeleri, eşinin ailesi tarafından dışlanmaları, tek başlarına mücadele etmek durumunda kalmaları ve hatta kaçıp kendi evlerine geri döndüklerinde dahi baskıya maruz kalmaları dile getirilmektedir (Kesgin vd., 2019, s. 689; Duru ve Arslan, 2014, s. 41). Özellikle daha reşit bile olmadan kız çocuklarında erken annelik durumu da onları zorlayan bir diğer husus olarak zikredilmiştir. Erkeklerin ise henüz reşit olmayan kızı kaçırması, rızalığı olduğu söylene bile hukuken bir suç teşkil ettiği dile getirilmiştir (Çaha ve Altınkoz, 2021, s. 64). Ayrıca yine kadınlarla ilgili evliliğe uyum sağlayamayıp boşanmak istemeleri, toplum tarafından dışlanma, kuşak farkı gibi pek çok ruhsal ve fiziksel bunalımlar yaşamakta oldukları, ruhsal bunalımlarını atlatamayan kızların intihar girişiminde buldukları da zikredilmiştir (Gezer Tuğrul, 2018, s. 8; Aktepe ve Atay, 2017, s. 219).

Literatürün geneline bakıldığında sonuç olarak kız kaçırma olgusunun; bireyselliğin ötesinde toplumsal hafızada yer edinen bir gelenek olarak varlığını sürdürdüğü söylenebilir. Bu gelenek, kuşaktan kuşağa kalıplaşmış biçimiyle aktarılmış ve belirgin biçimler kazanmıştır. Kalıplaşma sayesinde belirgin biçimler kazanan gelenekler böylelikle kuşaktan kuşağa aktarılma olanağını da yakalayarak varlığını sürdürmektedir. (Çelik, 2022, s. 127).

Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulmuş KK-1 ise yaşanan ya da yaşanabilecek zorluklar hususunda literatür bilgisinin tam aksine pozitif bir tablo çizerek şunları söylemiştir:

“Geçmişten günümüze baktığımızda kaçarak evleneneler hep mutlu olmuş, aile olmuş, yuva kurmuşlar; ömürlük sevgilerini hiçbir zaman tüketmemiş, eksiltmemişler. Her iki taraf için de elbette zorluklar olmuştur. Her iki ailede uzun yıllar boyu devam eden kırgınlıklar yaşanmıştır. Eşler arasında bile sıkıntılar, sorunlar olduğunda asla üçüncü kişiler bilmemişlerdir. Halk arasında 'başa kakıç' tabiri ile başkaları tarafından yüzlerine kusurmuş gibi vurulacağından bu sorunlar hep gizli kalmış. İki aile arasında küskünlükleri kendileri bitirmezlerse aile büyükleri ve komşular buna rıza göstermezler ve barışı sağlarmış”.

KK-2 ise KK-1'in aksine olumsuz birtakım davranış ve uygulamalardan bahsederek literatür bilgisini kısmen doğrular biçimde kızın evinden kaçırıldığı ailenin erkek tarafına zarar vermeye çalışabildiğini zikretmiştir. Bahsi geçen zararların neler olabileceği sorulduğunda ise pınardan su verilmeme, yoldan geçirilmeme, tarla ve mahsulüne zarar verilme, evinin camlarını kırma gibi fiiller sıralanmıştır. Kendi tecrübesinden hareketle ilk zamanlar kaçırılan kızın ailesi ile husumet oluştuğunu, bunun 10 yıl sürüp neredeyse düşmanlığa vardığını zikretmiştir. Sonra büyüklerin araya girip sulh edildiğini söylemiş, tek sorunun düğün yapamamaları olduğunu ifade etmiştir. KK-3, düğünlerinin olmaması ile ilgili *“Hiçbir sorun olmadı bence. Gelinliğe özlem de duymadım, hep mutlu oldum. Düğün de yapıldı istense ama karşı tarafa nispet olmasın diye düğün yapmadık. İstemediğime varmadığıma sevindim hep.”* demiştir. Ailenin evladı ise kendisine olan olumsuz etki olarak farklı bir pasaj açmıştır: *“Aileler arasında iletişim az oluyor. Bazısında küskünlük sürüyor. En büyük zararı beni erken evlendirmeleri oldu. Ben hemen evlendirildim. Sebebi de 'Biz düğün görmedik ani ölüm olur, biz bir düğün görelim dünya gözüyle' dediler, beni evlendirdiler.”*

KK-4 de damat ve gelinin kızın kaçırıldığı ailenin tarafıyla düşmanlaşabileceğini, selamlaşmayabileceğini ve hatta kızın evlatlıktan reddedilebileceğini söylemiştir. Buna mukabil, çocuk olunca genelde sorunun çözüldüğü ve doğan çocuğun bu sorunlardan etkilenmediğini ifade etmiştir. Çocuğun önce gizli gizli sevildiği, sonra torunun sevmeye başladığını; bu vesileyle o gururun çocuk sevgisi ile kırıldığını zikretmiştir.

Kız kaçırmadan kaynaklı görülen zararlarla ilgili son olarak KK-2 zarar görecektir bir şey yaşamadığını, sevdiğini almış olduğunu, hiç pişmanlık duymadığını ifade ederken KK-3, uzun vadeli bir zarar görmediğini, ailesinin de kendisine sahip çıktığını dile getirmiştir. KK-4, sıkıntının yalnızca zorla

kaçırma durumlarında yaşanabileceğini zikretmiş, K-5 ise kendi dışında şahit olduğu bazı örneklerden hareketle tepkisel biçimde şunları söylemiştir:

“Ömür boyu küsülü kalanlar var. Mesela dedesini bilmeyen torunlar bile var. Reddedilmiş aile tamamen. Kin güdenler de oluyor. Domuzluk işte”!

Tartışma ve Sonuç

Evlilik, doğum ve ölümle birlikte geçiş dönemi olarak tarif edilen önemli devirlerden biridir. Evlilik safhasında birey, yeni bir yaşam formuna girmektedir. Hayatı büyük oranda değişikliğe uğrayan bireyin bu yeni duruma adaptasyonu, kültürün sarıp sarmaladığı bir ortamda sağlanmaya çalışılmaktadır. Bunun için kültürel pek çok uygulama, toplum tarafından evlenen çiftlere ve onların ailelerine tatbik edilmektedir.

Kız kaçırma olgusu ise çiftlerin kültüre uygun bir düğün süreci geçirmeden evlilik yapmasını beraberinde getirmektedir. Geçmişten günümüze varlığını sürdüren ve çeşitli güçlüklerle maruz kalan gençlerin tercih ettiği uygulamalar arasında yer alan kız kaçırma, esasen “kızın kaçması” olarak isimlendirilebilecek iken böyle bir adlandırma ile kamuoyunda yaygın kullanıma ulaşmıştır. Türk toplumlarından günümüze kadar uzanan süreçlerde başlık parası, beşik kertmesi, aile baskısı gibi durumlarda gençler birbirleriyle evlenmek amacıyla bu yola başvurmuştur. Eskiye nazaran günümüzde modernleşmeyle birlikte azalan kız kaçırma pratiği, Anadolu'nun kırsal kesimlerinde azalarak varlığını sürdürmektedir.

Araştırma kapsamında görüşlerine başvurulmuş kaynak kişiler de kız kaçırma hakkında bakış açılarını ortaya koymuşlardır. KK-1, kız kaçırmanın uygun görülüp görülmemesinden bağımsız olarak kaçarak evlenenlerin genelde mutlu olduklarını, aile yapılarını çok sağlam temellere -yani sevgiye- oturttuklarını öne sürmüştür. Günümüzde ise yine hâlâ kaçarak evlenmelerin olduğunu ancak evliliklerin uzun sürmediğinden hareketle toplumda kaçarak evlenmeye karşı önyargı oluştuğunu savunmuştur. Toplum, kaçarak evlenen çiftlere karşı önyargılı bir tutum sergilemekte; bu durum çiftlerin ve ailelerin davranışlarını şekillendirmektedir.

Kaynak kişilerden görüşme sonuçlarına dair konuşulanları derleyici ve geleceğe ışık tutucu şeyler söylemesi talep edildiğinde ortaya ilginç tespitler çıkmıştır. KK-2, günümüzde kız kaçırma vakalarının sayıca arttığını belirtmiş; ancak bu olayların, geçmişteki anlam ve biçiminden farklılaştığını ifade etmiştir. KK-2, günümüzde kız kaçırma vakalarının sayıca arttığını belirtmiş; ancak bu olayların geçmişteki anlam ve biçiminden farklılaştığını ifade etmiştir. KK-2'nin görüşüne göre, kız kaçırma benzer nedenlerle halen devam etmekte ve sayısında azalma değil, aksine bir artış gözlenmektedir.

KK-3, ailelerin çocuklarının isteklerine daha fazla boyun eğmesi nedeniyle kız kaçırmanın artık nadiren gerçekleştiğini ifade ederken; KK-4, artan düğün masraflarından kaçmak amacıyla bazı kişilerin hâlâ kız kaçırdığını iddia etmiştir. Öte yandan KK-5, zamanın değişmesiyle birlikte kız kaçırma biçimlerinin de form değiştirdiğini şöyle öne sürmüştür:

“Azalma var şu anda. İnternette dolay azaldı. Dazgir (aracı) arama işi kalktı çünkü. İnternette konuşup sıkılıyorlar gençler. Kimse kimseye kafayı takmıyor. O yüzden kaçırma işi de azaldı. Eski gibi Leyla Mecnun işleri yok. Bitti o sevda işleri. O yüzden azaldı. Şimdi çeşit çok. Biri olmazsa biri olur diyor. Flört gibi 'laylaylom' olmuyor hayat. Zoru görünce dayanamaz kaçarlar şimdikiyle öyle sebat edip bekleyemezler”.

Sonuç olarak, kız kaçırmanın kültürel bir fenomen olarak karşımıza çıkmasının yanı sıra modernleşme ile birlikte toplumsal hafızadaki rolünün evrimleştiği olduğu iddia edilebilir. Kaynak kişilerden alınan beyanlarda kaçarak evlenen kişilerin genellikle mutlu olduğu, aile yapılarının sevgiyle beraber güçlendiği dile getirilmiştir. Günümüzde ailelerin anlayışlı davranması ve kısa sürede sağlanan barış sayesinde bu pratiğin artık kız kaçırma olmaktan çıktığı dile getirilebilir. Bu bağlamda gelenekte dışlanan çiftlerin modernite sayesinde artık yargılanmamakta olduğu söylenebilir. Ayrıca ailelerin kendi çocuklarının isteklerine göre hareket etmesi de kız kaçırma olgusunu yıkan bir durumken günümüzde düğün masraflarının yüklü miktarda olması gençleri töre dışında hareket etmeye itmekte denilebilir.

Kaynak kişilerden alınan bir diğer bilgide ise teknolojiyle ve modern iletişim şekilleriyle beraber kız kaçırmanın geleneksel biçimlerinin büyük ölçüde azaldığı zikredilmiştir.

Gelenekle evrilen bu pratiğin gelecekte tamamen yok olmak yerine toplumsal normlar, teknolojik gelişmeler ve ailelerin tutumu nezdinde farklı biçimlerde sürdürülmesi muhtemeldir. Böylelikle kız kaçırma olgusunun gelecekte hem kültürel miras olarak karşımıza çıkması hem de moderniteyi yansıtan, sert toplumsal yaptırımları kıran ve cinsiyet temelli beklentilerden uzaklaşmış pragmatik bir yaklaşım olarak değerlendirileceği değerlendirilebilir.

Kaynakça

- Aktepe, E. ve Atay, İ. M. (2017). Çocuk Evlilikleri ve Psikososyal Sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), 410-420.
- Akyüz, Ç. (2018). Berdel Evliliği Üzerine Kalitatif Bir Araştırma Mardin Örneği. *Folklor Akademi Dergisi*, 1 (1), 17-34.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum Düğün Ölüm*. İzmit: Yayıncı Yayınları.
- Balaman, A. R. (2002). *Evlilik ve Akrabalık Türleri (Sosyal Antropolojik Yaklaşımla)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Kitabevi.
- Çaha, Ö. Ç. Ö. ve Altınkoz, O. (2021). Roman Topluluklarında Evlilik Pratikleri. *Yıldız Social Science Review*, 7(1), 58-74.
- Çelik, A. (2022). *Türk Folklorunda Levirat*. Çanakkale: Paradigma Yayınları.
- Doğaner, A. (2006). *Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerinin Geçiş Törenleri*, Ankara:Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Duru, E. ve Arslan, G. (2014). Evlenmek Amacıyla Evden Kaçan Kız Ergenler: Bir Olgubilim Çalışması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(41), 36-48.
- Emiroğlu, K. ve Suavi, A. (2003). *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Gezer Tuğrul, Y. (2018). Erken Yaşta Evlendirilen Kadınların Evlilik Süreçleri, Deneyimleri ve Sonraki Yaşamları Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Sosyoloji Notları*, 2(1), 2-38.
- Güven, F. (2016). Kars Kültüründe Kız Kaçırma/Kaçışma Geleneğinin Sosyokültürel Arka Planı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 4(8), 197-205.
- Kalafat, Y. (2010). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Kesgin, G., Tercanlı Metin, G., Kara, Y. ve Ufuk Sezgin, A. (2019). Kaçarak ve Kaçırılarak Evlenen Kadınlar: Niteliksel Bir Çalışma. *Journal of International Social Research*, 12(66), 688-696.
- Öğüt Eker, G. (1998). Türk Kültürü İçinde Geleneksel Bolu Evlenme Âdetlerinin Yeri. *Milli Folklor*, 40, 15-30.
- Örnek, S. V. (2018). *Türk Halkbilimi*. Ankara: BilgeSu Yayınları.
- Sezen, L. (2005). Türkiye'de Evlenme Biçimleri. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 185-195.
- Tezcan, M. (2003), "Türk Kültüründe Kız Kaçırma Geleneklerinin Antropolojik Çözümlemesi", *Sosyal Politika Çalışma Dergisi*, 6 (6), 41-48.
- Ün, G. (2020). *Osmaniye'de Genç Kadın ve Erkeklerde Görücü Usulü Evliliklerin Sosyal, Kültürel Boyuttan Tercih Edilmesi ve Çiftler Arasındaki Anlaşma Sürecinin İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Yasa, İ. (1962). "Taygeldi Ailesi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 17(2), 305-349.
- Yeşil, D. Y. (2014). *Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Gelenekleri)*. 1.Baskı. Ankara.

Kaynak Kişiler

KK-1: H. A. Tokat/ Sulusaray. 45, Kamu Personeli, Önlisans.

KK-2: Ş. E. Tokat/ Sulusaray. 64. Çiftçi, İlkokul.

KK-3: F. E. Tokat/ Sulusaray. 61. Ev Hanımı, İlkokul.

KK-4: D. E. Tokat/ Sulusaray. 34. Minibüsçü, Lise.

KK-5: Y. Ö. Tokat/ Sulusaray. 49. Şoför, Lise.